PERMANENTE EDUCATIE VOOR REGISTERACCOUNTANTS OP HET GEBIED VAN DE ADMINISTRATIEVE AUTOMATISERING

door Prof. L. A. van Hulsentop

Inleiding

In het kader van deze artikelenreeks over het accountancy-onderwijs is door collega Winkelmeijer in meer algemene zin uitvoerig aandacht besteed aan de permanente educatie voor registeraccountants. In deze bijdrage zal wat dieper worden ingegaan op de permanente educatie voor een wat meer specialistisch deel van het vakgebied dat vandaag de dag van grote betekenis is voor de accountant namelijk het terrein van de administratieve automatisering.

Bij de behandeling van dit onderwerp zal niet geheel kunnen worden voorkomen dat ook enige opmerkingen worden gemaakt over het primaire accountancy-onderwijs.

Wanneer we spreken over permanente educatie voor registeraccountants moeten we ons realiseren dat accountants in diverse functies werkzaam zijn en op verschillende wijzen bij de administratieve automatisering betrokken kunnen zijn zoals onder meer de controlerend accountant, accountants in administratief financiële functies, accountants die als adviseur werkzaam zijn op het gebied van de administratieve organisatie of administratieve automatisering.

Zoals in het rapport van de Commissie Permanente Educatie Registeraccountants (Coper-rapport) van het NIvRA tot uitdrukking is gebracht zal de permanente educatie in NIvRA-verband zich in principe moeten richten op alle leden. Het rapport stelt: „onze beroepsorganisatie is immers feitelijk de bundeling van mensen die de accountantsopleiding met goed gevolg hebben doorlopen en ingeschreven zijn in het register".

Wanneer we uitgaan van deze in het Coper-rapport geformuleerde doelstelling dan zullen in principe alle functies waarin accountants werkzaam zijn en met de administratieve automatisering in aanraking komen in de beschouwing moeten worden betrokken. Het is daarom wenselijk de volgende onderscheiding te maken:

- de permanente educatie gericht op accountants die de controlefunctie en de daarmee onlosmakelijk verbonden adviesfunctie vervullen;
- de permanente educatie gericht op accountants die binnen accountantskantoren of -diensten andere taken verrichten op het terrein van de administratieve automatisering;
- de permanente educatie voor leden die in andere functies werkzaam zijn.

In dit artikel zal voornamelijk aandacht worden besteed aan de permanente educatie welke nodig is voor een goede vervulling van de controlefunctie: de problematiek van de permanente educatie met betrekking tot de twee andere groepen van registeraccountants zal slechts beknopt aan de orde worden gesteld.

Permanente educatie ten behoeve van de controlefunctie

Zoals bekend heeft de administratieve automatisering de afgelopen 15 jaar een geweldige vlucht gekend en is het vrijwel ondenkbaar dat een bedrijf of instelling van enige omvang ten behoeve van de administratieve gegevensverwerking niet op de een of andere wijze gebruik maakt van computers; hetzij van een grotere of kleinere computer welke door het bedrijf is gekocht of gehuurd hetzij dat gebruik wordt gemaakt van een computer-servicebureau. De inschakeling van computers kan grote invloed hebben op de gehele organisatie van het bedrijf en in het bijzonder op de maatregelen van interne controle. Dit heeft enerzijds consequenties voor de wijze waarop de accountant zijn controlewerkzaamheden verricht en heeft anderzijds tot gevolg dat er behoeften ontstaan bij directie en andere belanghebbenden aan oordelen van de accountant omtrent de betrouwbaarheid van de automatische gegevensverwerking. Achtereenvolgens zullen een aantal gebieden worden behandeld waar de automatiseringskennis van de accountant een grote rol speelt.

Jaarrekeningcontrole

Om duidelijk inzicht te verkrijgen in de eisen welke aan de permanente educatie moeten worden gesteld met betrekking tot de automatiseringskennis van accountants die belast zijn met de jaarrekeningcontrole van huishoudingen waar computers zijn ingeschakeld voor de gegevensverwerking, is het noodzakelijk op bepaalde aspecten van de controle wat dieper in te gaan.

Voor de invloed welke de administratieve automatisering heeft op het controleprogramma van de accountant kan in dit verband worden verwezen naar de NIvRA-geschriften 1 en 13. De kennis welke de accountant op grond van hetgeen in deze rapporten is gesteld, moet hebben om de jaarrekeningcontrole op een goede wijze te kunnen verrichten zal, in het bijzonder wanneer hij wordt geconfronteerd met meer complexe en geavanceerde systemen, veelal ontoereikend zijn.

Zelfs indien de accountant recentelijk is afgestudeerd zal zijn kennis omtrent operating systems, organisatie van databanken, on-line verwerking, distributed systems, het gebruik maken van de computer ten behoeve van de controle meestal van algemene aard zijn en onvoldoende om op goede gronden de opzet en werking van de organsiatie te beoordelen c.q. vast te stellen en het controleprogramma aan de gewijzigde situatie aan te passen.

Tevens wordt van de controlerend accountant dikwijls verwacht dat hij tijdens de systeemontwikkelingsfase en de implementatie het automatiseringsproject begeleidt en met name ten aanzien van betrouwbaarheidsaspecten de leiding van de huishouding adviseert. Ook voor deze taak is de individuele accountant over het algemeen onvoldoende toegerust.

Dit probleem is door accountantskantoren en -diensten tijdig onderkend en heeft geleid tot het aantrekken van de nodige specialistische kennis binnen kantoren of diensten terwijl voorts zodanige organisatorische maatregelen zijn getroffen dat de uitvoering van de controle-opdrachten op verantwoorde wijze kan plaatsvinden. Deze maatregelen houden o.m. in dat binnen de kantoren en diensten een groep van specialisten op het gebied van controle en automatisering wordt gevormd, die de niet gespecialiseerde accountants bijstaan bij de beoordeling van automatiseringsprojecten, bij het geven van adviezen aan de leiding van

de desbetreffende huishoudingen en bij het aanpassen van de accountantscontroleprogramma's. Op deze wijze wordt voorkomen dat alle accountants specialistische kennis op dit gebied zouden moeten bezitten hetgeen tot een onaanvaardbaar lange studieduur zou leiden, terwijl tevens wordt bereikt dat de controle op verantwoorde, effectieve en efficiënte wijze wordt uitgevoerd.

Om een verantwoorde samenwerking te kunnen bereiken tussen accountants die wel en die niet op het terrein van de administratieve automatisering zijn gespecialiseerd en voorts om te waarborgen dat de niet gespecialiseerde accountant de verantwoordelijkheid voor zijn oordeel over de jaarrekening kan dragen is het noodzakelijk dat ook deze niet gespecialiseerde accountant zijn algemene automatiseringskennis op peil houdt. Dit houdt in dat zal moeten worden voorzien in permanente educatie op het gebied van de administratieve automatisering van zowel gespecialiseerde als niet gespecialiseerde accountants.

Computer-service bureaus en programmapakketten

In toenemende mate wordt door bedrijven gebruik gemaakt van de diensten van computer-servicebureaus dan wel dat verschillende bedrijven met elkaar een computercentrum exploiteren. Deze ontwikkeling heeft ertoe geleid dat er een toenemende behoefte valt waar te nemen aan oordelen omtrent het stelsel van algemeen organisatorische maatregelen van een computer-servicebureau met betrekking tot de betrouwbaarheid van de gegevensverwerking, aan oordelen inzake de betrouwbaarheid van specifieke informatiesystemen en aan oordelen omtrent de handhaving en naleving van de getroffen maatregelen. Deze behoeften kunnen bestaan bij de leiding van de computer-servicebureaus, bij de cliënten van deze bureaus dan wel bij de bij deze cliënten fungerende accountants.

Het zal duidelijk zijn dat het praktisch onmogelijk is dat de betreffende accountants van de cliënten zelf onderzoeken gaan uitvoeren bij deze dienstverlenende bedrijven; hier ligt duidelijk een taak voor de accountant van het servicebureau of computercentrum.

Aan de hieraan verbonden problemen wordt momenteel aandacht geschonken door de subcommissie „Controle en Automatisering" van de commissie Controlevraagstukken van het NIvRA. Te zijner tijd zal hierover een rapport worden uitgebracht: wel staat reeds vast dat voor dergelijke onderzoeken specifieke kennis op het terrein van de automatisering een vereiste is.

Privacy

Een ander beroep dat in de toekomst wellicht op de controlerende accountant zal worden gedaan is om in het kader van de wet op de „privacy" onderzoeken uit te voeren op de naleving ervan. Zoals wellicht bekend heeft een door het NIvRA ingestelde werkgroep een advies uitgebracht aan het ministerie van Justitie waarin tot uitdrukking wordt gebracht dat het doelmatig en efficiënt kan zijn voor de controle op de naleving van de wet gebruik te maken van de diensten van registeraccountants. In het eindrapport van de Staatscommissie bescherming persoonlijke levenssfeer in verband met persoonsregistratie, getiteld „Privacy en Persoonsregistratie", wordt in deel II „Algemene Beschouwingen" opgemerkt dat deze suggestie serieuze aandacht verdient. „Het is niet ondenkbaar" zo wordt gesteld, „dat de taak van de Registratiekamer een verlichting kan ondergaan, wanneer deze bij de uitvoering van de controle rekening houdt met het feit, dat een

bepaald registratiesysteem ook wordt gecontroleerd door een accountant, die deskundig is op het gebied van de geautomatiseerde verwerking van gegevens".

Ook voor de uitvoering van dergelijke opdrachten is gespecialiseerde kennis op het terrein van de automatisering onontbeerlijk.

E.D.P.-audit

Naast de hiervoorgenoemde ontwikkelingen doet zich het verschijnsel voor dat de leiding van een huishouding, gezien de complexheid en ondoorzichtigheid van de systemen en de hoge kosten welke aan de automatisering zijn verbonden, dikwijls behoefte heeft aan een onafhankelijk oordeel omtrent de betrouwbaarheid, doeltreffendheid en doelmatigheid van een geautomatiseerd automatiseringssysteem. De hierop gerichte werkzaamheden worden in veel gevallen uitgevoerd door dezelfde specialisten als hiervoor genoemd.

Deze onderzoeken worden aangeduid met de term E.D.P. audits. Alhoewel deze term in kringen van automatiseringsdeskundigen min of meer een begrip is geworden bestaat over de inhoud van deze functie nog geen duidelijkheid.

De inhoud van het begrip E.D.P.-audit zoals deze hiervoor is aangegeven is ontleend aan het artikel „Begrip en Praktijk van E.D.P.-Auditing" van de collega's Steeman en Urbanus in „Informatie" van september 1975. De taken welke accountants tot op heden op dit terrein verrichten concentreren zich voornamelijk op de aspecten van betrouwbaarheid en effectiviteit. Het is een wezenlijk bestanddeel van de controlefunctie en het verwaarlozen ervan zou de controlepraktijk ernstige schade berokkenen. Het is duidelijk dat voor het uitvoeren van deze taken specialistische kennis vereist is.

Het vorenstaande toont duidelijk aan dat voor de vervulling van de controlefunctie twee categorieën van accountants kunnen worden onderscheiden t.w.:

- de niet-gespecialiseerde accountants die over een redelijke basiskennis van administratieve automatisering moeten beschikken om de controle van verantwoordingen van huishoudingen uit te voeren in de gevallen waar de automatiseringsproblematiek van relatief eenvoudige aard is en om met specialisten op dit terrein te kunnen samenwerken in situaties waar accountants worden geconfronteerd met meer complexe en geavanceerde automatiseringssystemen. In de gevallen waar de E.D.P.-systemen weinig geavanceerd en eenvoudig van structuur zijn zal de met de controle belaste accountant niet of nauwelijks ondersteuning behoeven van gespecialiseerde collega's;
- de op het terrein van de administratieve automatisering gespecialiseerde accountants die tot taak hebben de niet gespecialiseerde accountants bij hun controle te ondersteunen dan wel met hen samen te werken en voorts belast zijn met het uitvoeren van speciale onderzoeken zoals hiervoor is aangegeven.

Permanente educatie niet-gespecialiseerde accountants

De laatste jaren zijn door het NIvRA en door de instellingen van wetenschappelijk onderwijs reeds belangrijke wijzigingen in de studieprogramma's aangebracht en is in toenemende mate plaats ingeruimd voor de problematiek van de administratieve automatisering. Hierbij kan o.a. gedacht worden aan de bijstelling van de cursusprogramma's administratieve organisatie en controleleer van de NIvRA-opleiding en het instellen van een keuzerichting administratieve organi-

satie. Met uitzondering van het instellen van een keuzerichting hebben binnen het wetenschappelijk onderwijs overeenkomstige aanpassingen plaats gevonden.

Verder worden door het NIvRA, in het kader van de permanente educatie, reeds geruime tijd cursussen op dit terrein georganiseerd voor zowel accountants die alle of bepaalde onderdelen van de administratieve automatisering in hun primaire opleiding hebben gemist als voor die accountants waarvan de automatiseringskennis is verouderd dan wel geheel of gedeeltelijk is weggezakt. Hierbij kan worden gedacht aan de applicatiecursus automatisering en accountantscontrole, aan de presentatie en behandeling van de casus N.V. ASA (Accountants Studie Automatisering), aan een aantal seminars waar buitenlandse gastsprekers optraden zoals Don Adams (Data Base Auditing), Kuong (Accountant en E.D.P. auditing) en Don Parker (Computer Abuse). Aan deze cursussen tezamen hebben vele honderden registeraccountants deelgenomen. In dit verband mag ook niet onvermeld blijven de najaarsconferentie 1971 over het onderwerp automatisering en accountantscontrole waaraan ± 400 accountants hebben deelgenomen.

Naast deze door het NIvRA georganiseerde cursussen worden door een groot aantal accountantskantoren en -diensten interne opleidingen gegeven voor accountants en assistenten teneinde de achterstand in kennis op automatiseringsgebied in te halen en aan te vullen.

Aangezien voortdurend nieuwe ontwikkelingen op dit terrein zijn waar te nemen zowel met betrekking tot de hardware als de software is het noodzakelijk dat dergelijke permanente educatieprogramma's regelmatig worden geupdated.

In dit kader heeft de VERA (commissie Voortgezette Educatie Registeraccountants van het NIvRA) een nieuw studieprogramma opgezet met als belangrijkste onderdelen:

- office computers;
- computer controls en auditing (cursus ontwikkeld door het Canadian Institute of Chartered Accountants);
- interne en accountantscontrole van geautomatiseerde systemen waarbij de verwerking van de gegevens batchgewijze plaats vindt (batch module);
- interne en accountantscontrole van geautomatiseerde systemen waarbij de verwerking on-line real-time gewijze plaats vindt (conversationele module);
- de N.V. ASA casus waarbij met name de systeemontwikkeling en de interne controle centraal staan.

Daarnaast is het de bedoeling om, indien hiertoe aanleiding bestaat, één of meerdaagse cursussen te organiseren over specifieke onderwerpen zoals audit-packages, data base problematiek, etc.

De hiervoor genoemde cursussen hebben ten doel om naast het up-daten van de kennis op het terrein van hard- en software de accountant vertrouwd te maken met daarop betrekking hebbende interne controle maatregelen en de problematiek met betrekking tot de accountantscontrole.

Alhoewel op dit punt van de permanente educatie dus reeds het een en ander is bereikt zal in de toekomst nog veel gedaan moeten worden aan verbetering van het bestaande cursusmateriaal en zal men attent moeten zijn op nieuwe ontwikkelingen en aan de inpassing ervan in het permanente educatie-programma.

Permanente educatie voor Automatiseringsspecialisten

Anders en moeilijker ligt het vraagstuk van de permanente educatie voor de accountant-automatiseringsspecialist. Accountants die vandaag de dag gespecialiseerd zijn op het terrein van de administratieve automatisering hebben de vereiste kennis veelal verkregen door het volgen van automatiseringscursussen in binnen- en buitenland, door het bestuderen van publikaties op dit gebied, door uitwisseling van kennis met collega-specialisten en door ervaring (trial and error), een en ander gepaard aan een groot doorzettingsvermogen en een belangrijke mate van inventiviteit. Het aantal specialisten op dit gebied is echter nog zeer beperkt terwijl de behoefte aan deze deskundigen van dag tot dag toeneemt. Van belang is op te merken dat de door deze specialisten gevolgde cursussen meestal niet gericht zijn op de specifieke behoeften van accountants. Als gevolg daarvan wordt dikwijls nog te weinig kennis verkregen omtrent de aspecten van interne controle en de wijze waarop de door de accountant te verrichten werkzaamheden moeten worden uitgevoerd, terwijl voorts technische onderwerpen aan de orde komen welke voor accountants van minder betekenis zijn.

Alhoewel deze situatie met betrekking tot een nieuw gebied van specialisatie als een natuurlijke ontwikkeling kan worden beschouwd is er nu een fase bereikt waarbij niet meer mag worden geïmproviseerd. Dit leidt derhalve tot de conclusie dat hier een terrein braak ligt waaraan op korte termijn door de beroepsorganisatie iets moet worden gedaan.

Ofschoon het wellicht buiten het bestek van dit onderwerp valt veroorloof ik mij op te merken dat overwogen zou moeten worden of het niet wenselijk, ja zelfs noodzakelijk is, op korte termijn een mogelijkheid te creëren om accountants die hieraan behoefte hebben de mogelijkheid te bieden een opleiding te volgen voor automatiseringsspecialist (E.D.P.-auditor).

Zoals bekend is er een aantal jaren geleden een duidelijke wijziging aangebracht in de NIvRA-opleiding door de introductie van keuzerichtingen, waardoor op bepaalde kennisgebieden een zekere mate van verdieping kan worden bereikt. Deze keuzerichtingen betreffen bedrijfseconomie, algemene organisatie, administratieve organisatie inclusief bedrijfsinformatica, wiskundige methoden ten behoeve van de beslissingsvoorbereiding en belastingrecht. Met betrekking tot de betekenis en plaats van de keuzerichtingen is door het NIvRA het volgende gesteld:

- „de accountantsopleiding zal zich primair en onveranderd moeten blijven richten op de beroepsuitoefening in de controlerende functie;
- de opleiding zal mede ten behoeve van het optreden in de adviserende functie in de loop van de studie keuzerichtingen omvatten, waarin op deelgebieden meer diepgaande kennis wordt verworven.

De gekozen richting kan mede een uitgangspunt vormen voor een individuele specialisatie nadien".

Duidelijk komt tot uitdrukking dat wanneer de student een keuzerichting heeft gevolgd hij bij het behalen van het examen nog niet als specialist op het desbetreffende terrein kan fungeren.

Ofschoon in de keuzerichting „administratieve organisatie" bijzonder veel aandacht aan automatiseringsaspecten wordt besteed is het kennisniveau dat bij het volgen van deze keuzerichting wordt bereikt nog onvoldoende om de eerdergenoemde taken naar behoren te kunnen uitvoeren. De wijze waarop de opleiding

tot automatiseringsspecialist (E.D.P.-auditor) dient te worden gerealiseerd zal nadere studie vereisen. Mogelijk zal dit kunnen geschieden door het creëren van een afzonderlijke keuzerichting, dan wel door de mogelijkheid te scheppen een soort „kopopleiding" te volgen. De huidige keuzerichting administratieve organisatie zal hierbij wellicht als basis kunnen dienen. Ook bij de instellingen van wetenschappelijk onderwijs zal bestudeerd moeten worden of en op welke wijze opleidingen moeten worden verzorgd voor E.D.P.-auditors.

Alhoewel we, zolang een dergelijke specialistische opleiding niet bestaat, voor wat betreft de permanente educatie van deze specialisten in een overgangssituatie verkeren is het toch gewenst op kortere termijn voor deze groep tot een wat meer gerichte aanpak van kennisoverdracht te komen. Hierbij zou kunnen worden gedacht aan het uitnodigen van specialisten uit binnen- en buitenland die op dit gebied of bepaalde deelgebieden als experts kunnen worden aangemerkt en hen verzoeken alleen datgene te brengen wat voor deze groep van accountants van belang wordt geacht.

Wanneer we de huidige situatie bezien dan kunnen we constateren dat de automatiseringsdeskundigen die op accountantskantoren of diensten werkzaam zijn op bepaalde deelgebieden een grote en op andere deelgebieden een geringere deskundigheid bezitten. Dit zou de mogelijkheid bieden bijeenkomsten (studiedagen) te organiseren waarbij de deelnemers ieder op het deelgebied waarop zij over meer kennis beschikken dan de anderen deze kennis over te dragen aan de andere deelnemers; dus een uitwisseling van kennis op basis van wederkerigheid.

Permanente educatie voor accountants werkzaam bij accountantskantoren en -diensten niet belast met controlefuncties

In dit kader kan met name worden gedacht aan de accountants die als adviseur werkzaam zijn op het gebied van de administratieve organisatie of automatisering dan wel werkzaamheden als E.D.P.-auditor verrichten welke meer zijn gericht op de beoordeling van de efficiency van de systemen.

Zoals reeds eerder gesteld zou volgens de COPER de permanente educatie in NIvRA-verband zich moeten richten op alle leden d.w.z. ook op de leden die als registeraccountant werkzaam zijn anders dan in de controlefunctie. Alhoewel dit op deze wijze in het COPER-rapport is gesteld, is het noodzakelijk om na te gaan of en in hoeverre dit uitgangspunt praktisch realiseerbaar is.

In de memorie van toelichting op de Wet op de Registeraccountants wordt een aantal voor het accountantsberoep karakteristieke functies genoemd. Hieromtrent wordt opgemerkt „De hiervoor genoemde controlerende functie vervullen de accountants met uitsluiting van alle andere beroepen; die functies zijn het sterkst bepalend voor de maatschappelijke plaats van het beroep en vormen het omvangrijkste deel van de beroepsverrichtingen. De kennis en ervaring op het gebied van de administratieve organisatie, van fiscaal-technische en bedrijfseconomische vraagstukken vormen bij de vervulling van de controlerende functie onontbeerlijke hulpmiddelen en stellen accountants tevens in staat op die kennisgebieden adviserend op te treden. Op het gebied van deze vraagstukken staan de accountants als adviseurs in het maatschappelijk verkeer naast andere deskundigen. Hij is echter exclusief deskundige op het terrein van de administratieve en bedrijfseconomische controle".

Het is dus niet verwonderlijk dat het accountancy-onderwijs en de permanente educatie, voor zover tot heden gerealiseerd, in het bijzonder op deze controlefunctie is afgestemd. Indien de permanente educatie eveneens gericht zou moeten zijn op de andere delen van het dienstenpakket dat door accountantskantoren en -diensten wordt aangeboden dan zou dit betekenen dat de permanente educatie met betrekking tot bepaalde delen van de administratieve automatisering veel verder en dieper zou moeten gaan dan voor de vervulling van de controlefunctie vereist is; de automatiseringskennis op die deelgebieden zou dan ook veel meer moeten omvatten dan tijdens de primaire opleiding wordt verkregen. De primaire accountancy opleiding is, met uitzondering van het verkrijgen van een goede uitgangssituatie voor verdere specialisatie via het volgen van een bepaalde keuzerichting, niet gericht op het opleiden van specialisten anders dan op het terrein van de administratieve en bedrijfseconomische controle. Dit is ook volkomen terecht omdat de accountant dit terrein niet deelt met andere disciplines. Deze zelfde gedragslijn dient m.i. dan ook doorgetrokken te worden naar de permanente educatie. Een en ander betekent dat in dit verband geen activiteiten behoeven te worden ontplooid op die specifieke deelgebieden van de automatisering welke voor de controlefunctie niet direct van belang zijn. De permanente educatie die voor deze registeraccountants nodig is, kunnen zij verkrijgen door het volgen van cursussen welke door andere disciplines worden verzorgd en door kennisneming van nieuwe publikaties op het desbetreffende deelgebied. Mogelijk zou door het NIvRA aangegeven kunnen worden welke permanente educatie-activiteiten door andere disciplines op de desbetreffende deelgebieden worden georganiseerd en voorts overzichten kunnen verstrekken omtrent verschenen publikaties.

Permanente educatie voor leden die in andere functies werkzaam zijn

Wanneer men kennis neemt van de ledenlijst van het NIvRA valt het op dat de leden in de meest uiteenlopende functies werkzaam zijn. Genoemd kunnen worden o.m. directie-, administratieve, financiële en overheidsfuncties. In veel van deze functies zullen de leden op enigerlei wijze bij de administratieve automatisering betrokken zijn of ermee in aanraking komen zonder dat de bemoeienis zover gaat dat gespecialiseerde kennis op dit gebied vereist is. Alhoewel de door het NIvRA georganiseerde cursussen op dit terrein, zoals we hiervoor hebben gezien, voornamelijk zijn gericht op de kennis die nodig is voor accountants in de controlerende functie wordt in deze cursussen aan een groot aantal aspecten aandacht geschonken welke ook voor niet-controle-accountants van grote betekenis kunnen zijn. In het bijzonder kan hier worden gedacht aan ontwikkelingen op het gebied van hardware, software en aan de gehele problematiek van interne controle en beveiliging. Aangezien vele leden die niet op accountantskantoren en -diensten werkzaam zijn dikwijls juist met interne controle en beveiligingsaspecten worden geconfronteerd kunnen de door VERA georganiseerde cursussen veelal in een belangrijke behoefte voorzien. Voorts zou kunnen worden overwogen cursussen te organiseren waarin de managementaspecten van de administratieve automatisering aan de orde zouden kunnen worden gesteld; deze problematiek is ook van groot belang voor de controlerend accountant.

Voor wat betreft de leden die wel over gespecialiseerde kennis van administra-

tieve automatisering moeten beschikken geldt hetzelfde als voor specialisten die werkzaam zijn op accountantskantoren of diensten.

Slotopmerking

Zoals bekend is de administratieve automatisering niet het enige terrein waarop zich binnen het accountantsberoep specialisatie voordoet. De aard, structuur en gecompliceerdheid van de te controleren huishoudingen, de toepassing van nieuwe controletechnieken, nieuwe ontwikkelingen op het terrein van wetgeving en managementtechnieken alsmede de toenemende vraag naar accountantsoordelen op de meest uiteenlopende gebieden doen een behoefte aan verdergaande specialisatie ontstaan. Hierbij kan o.m. worden gedacht aan administratieve organisatie, algemene organisatie, statistische technieken, belastingen, verzekeringen.

Ofschoon in het vorenstaande uitsluitend aandacht is besteed aan de problematiek rond de administratieve automatisering kunnen de daar gemaakte opmerkingen, voor zover van toepassing, eveneens richtinggevend zijn voor andere specialisaties.